

Egy jelmeztervező másik élete

Witz Éva hímes tojásai – húsvéti kiállítás a Nagytétényi Kastélyban

→ **Witz Éva: Szecessziós imádatom, hímes tojás / Éva Witz: I Love Art-Nouveau. Painted Easter Egg**
1979–2003 között
(Iparművészeti Múzeum, Budapest) /
between 1979–2003
(Museum of Applied Arts, Budapest)
[6,5x4,5x4,5 cm]

Witz Éva: A szultán kertje, hímes tojás / Éva Witz: The Sultan's Garden. Painted Easter Egg
1979–2003 között
(Iparművészeti Múzeum, Budapest) /
between 1979–2003
(Museum of Applied Arts, Budapest)
[6,5x4,5x4,5 cm]

■ Napjaink retró-korszakában a nosztalgizáló felnőttek mellett a gyermekeknek is érdemes olykor megtekinteni egy-egy filmet az 1960-as, 70-es évekből. Az idősebbek emlékezetében még felidéződik egy-egy emlékfoslány, jelenet, színészi mozdulat, ám jószerevével számukra is ismeretlenek azok a közreműködők, akik a filmek berendezését megálmodták, a figurák öltözetét kitalálták. Többek között igazi „háttér-emberek” a jelmeztervezők is, mint Witz Éva (1931–2012) volt, aki rengeteg színházi előadás, játékfilm, tévéfilm munkatársaként egyebek mellett megálmodta a

Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Habó, Öcsi! című film jelmezeit, az *Abigél* című tévéfilm szereplőinek ruháit. Witz Éva 1931-ben született, és ősszel lesz öt esztendeje, hogy eltávozott közülünk, szeretett férje, Drégely László (1932–1990) festőművész után, akinek életművét mindvégig kegyelettel ápolta.¹

Minthogy Witz Évában megvolt a fogékonyság a titokzatos dolgok iránt, s egyúttal a művészi alázat és képzelet is, ezért annyira talán nem meglepő, hogy művészi tojásfestéssel, ezzel a szokatlan és jelmeztervezői munkásságától oly távoli alkotóterülettel kez-

dett foglalkozni. Saját feljegyzése szerint tojásait 1979 és 2003 között festette. Mindaddig alkotott, amíg biztos volt a keze. Egy-egy tojás megfestése 20-24 órát vett igénybe, olykor ennél sokkal hosszabb időt is szánt rá. Összesen mintegy négyszáz darabot festett meg, főként tyúktojásokat, de előfordult, hogy nagyobb méretű lúdtojást is. Alaposan felvértezte magát még vegyészeti tudással is, amikor tojásfestésbe fogott. Rajzkészsége, gyakorlata megvolt, hároméves kora óta rajzolt, festett. A tojás felületét alaposan megtisztította, angol alapozót használt, s igen fontosnak tartotta, hogy mindig kitűnő, nyest- és cobolyszőr ecsettel dolgozzék.

Tojásai között van olyan, amit a dán királynő, s olyan, amit a vatikáni múzeumi gyűjtemény őriz, több alkotása külföldi magángyűjtőkhöz került. Műveinek

Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

túlnyomó része azonban Magyarországon van, még életében gondoskodott a sorsukról. Egy tucat tojást a zengővárkonyi Míves Tojás Gyűjtemény mondhat a magáénak, 147 darabot az Iparművészeti Múzeumnak, mintegy kétszáz különleges művészi tojást pedig a Gottsegen György Országos Kardiológiai Intézetnek adományozott. Utóbbi nemes gesztusának fő célja az volt, hogy a beteg gyermekek – gyönyörködve a tojások szépségében – igazi művészi élményben részesüljenek, s lelkileg feltöltődve könnyebben viseljék el azokat a testi és lelki fájdalmakat, amelyekkel a betegség együtt jár.

A tojás végtelen, nincs se eleje, se vége; ősi kultikus szimbólum, a mindenség kiindulópontja: számos teremtésmítosz tojásból eredeztette a világot. A megújuló természet jelképe is, amely a tavaszünnepekhez

Witz Éva:
Falusi szerelmi
vallomás, hímes tojás /
Éva Witz: Rural
Confession of Love.
Painted Easter Egg
1979–2003 között
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
between 1979–2003
(Museum of Applied
Arts, Budapest)
[6,5x4,5x4,5 cm]

←
Witz Éva: Pávaszem,
hímes tojás /
Éva Witz: Peacock.
Painted Easter Egg
1979–2003 között
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
between 1979–2003
(Museum of Applied
Arts, Budapest)
[6,5x4,5x4,5 cm]

Witz Éva:
Törökös cukorkásdoboz,
hímés tojás /
Éva Witz:
Turkish Candy Box.
Painted Easter Egg
 1979–2003 között
 (Iparművészeti
 Múzeum, Budapest) /
 between 1979–2003
 (Museum of Applied
 Arts, Budapest)
 [6,5x4,5x4,5 cm]

Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

bok, gondoljunk csak a cári udvari ékszerész, Peter Carl Fabergé pazar ötvösremekeire.

Nyugat-Európában, különösen német földön, évtizedek óta igen népszerű és elterjedt, hogy kortárs művészek festenek tojást. Több kiállítás, rendezvény van, ahol az alkotók bemutatják különleges művészi tojásaikat. Magyarországon ez kevésbé ismert,² bár Witz Évának ebben úttörő szerepe volt, s ő is részt vett több külföldi vásáron, ahonnan tojásai külföldi műgyűjtőkhöz kerültek.

Mi jellemzi Witz Éva tojásfestő művészetét? Pár szóval igen nehéz jellemezni, annyira egyéni. Hagyta, hogy elragadjon a fantázia, megihlessen a környezet, hasson rá annak sokrétűsége, sokfélesége: legyen az akár egy motívum, egy stílus vagy egy tárgy. Amit meglátott vagy megismert, szinte minden megihlette,

Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

→
Witz Éva:
Angol nénikék
teadélutánja,
hímés tojás /
Éva Witz:
Aunties' Afternoon Tea.
Painted Easter Egg
 1979–2003 között
 (Iparművészeti
 Múzeum, Budapest) /
 between 1979–2003
 (Museum of Applied
 Arts, Budapest)
 [6,5x4,5x4,5 cm]

és a termékenységvarázslásokhoz kötődött. A húsvéti tojás a kereszténység legnagyobb tavaszi ünnepéhez kapcsolódik, s a vallásos szimbolikában a feltámadt Krisztus jelképe: a tojásból élet sarjad, miként Krisztus feltámadt sziklásírjából. A festett tojás kultuszában egyaránt megnyilvánul a mély hit és a boldog gyermekiesség, hiszen a gyermekeket a keresztszüleik húsvétkor tojással ajándékozták meg.

A hímés tojás festése húsvétkor általános népi szokás: tradicionális kánon szerint, évszázados hagyományokat követ, nemzedékről nemzedékre öröklődik. Kevésbé ismert, hogy nemcsak a néphagyományban, hanem a polgári kultúrában is szerepet kapott a tojás: a változatosan díszített darabokat díszműárosok készítették. Az arisztokrácia tulajdonában pedig nagy becsben voltak az értékes anyagokból készült dara-

a biedermeiertől kezdve a szecesszió át Friedensreich Hundertwasser művészetéig, a keleti és népi díszítőkincs, egy-egy szőnyeg különleges textúrájától barátnője lábtörlőjéig. Nyitott szemmel járt, mindent átlénygített, és derűs lélekkel, szeretettel alkotott.

Tojásainak lényeges eleme a dekorativitás: felismerte, hogy az ívelt, határtalan felület nem igazán alkalmas figurális jelenetek megfestésére. Az utóbbi esetben óhatatlanul torzulnak a figurák, ami az egész látvány élvezetét ronthatja. Witz Éva született díszítőművész: a felületet ősi ösztönnel osztotta fel különböző részekre, tagolta kisebb egységekre, elemekre. A motívumok egymásba kapcsolódnak, a végtelenség nyugalmát keltik. A kompozíció teljes harmóniát sugall.

Műveinek nagy része geometrikus jellegű, ezeken az egyszerű motívumokat apró pettyekből, a pointillista festőkhöz hasonló ecsetkezeléssel alakította ki. A felület tagolásánál voltak vissza-visszatérő bevált mintái: a legkedveltebb a stilizáltpávaszem-motívum, de gyakran rombuszokból, deltákból, apró kazettákból, medaillonokból tevődik össze a díszítmény, amely kétszer, háromszor, négyszer is megismétlődhet a felületen, élénk színekben. Többszörösen tagolja a felszínt, telis-tele apró pontokkal, miniatűr vegetációval. Mindez azonban nagy ritkán természetű, valóságos, sokkal inkább dekoratív, stilizált.

A geometrikus elemek mellett különféle ornamentek, kitalált díszítmények tűnnek fel, olykor pedig a teljes felületet befutják a kanyargó vonalstruktúrák. A színek káprázatosak: az egzotikus, török, indiai, perzsa világot megidéző darabjain általában uralkodik az aranyozás, akár folyondárként, akár pettyezetve, de előfordul alapszínként is. Vissza-visszatérő kedvelt két korszaka a nosztalgiával megidézett biedermeier és a szecesszió. Mindkét időszakra jellemző volt a virágkultusz: a reformkor szerény, apró virágai, illetve az art nouveau kecsesen hajladozó indái több „tojás-kán” – ahogy Witz Éva nevezte szeretett darabjait – visszatérnek.

Tojásai között külön csoportot alkotnak a virágos és a népművészeti ihletésű darabok. A tavaszi virágokat könnyed természetességgel festette meg, mintha

Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

**Witz Éva: Szerelmem, Bizánc, hímes tojás /
Éva Witz: Byzantium, My Love. Painted Easter Egg**
1979–2003 között (Iparművészeti Múzeum, Budapest) /
between 1979–2003 (Museum of Applied Arts, Budapest)
[6,5x4,5x4,5 cm]

csak éppen most nyílnának ki, s a hajnali harmat permetezte volna be őket. Gyakoriak a tulipánok, akár kis csokrocskákban, akár elszórtan a tojások felületén. A virágokat olykor apró kis szívecskékkel komponálta egybe, koszorúkkal fogta össze. Különlégesek azok a kompozíciók, amelyeken a tojást keresztülszelik, körülölelik a dekoratív, virágos ornamentek. A finom, könnyed művek mellett erőteljesek, markánsak a népi díszítőművészetre emlékeztető rusztikus darabok vagy a virágokból komponált, általa *Falusi szerelmi*

**Witz Éva: Koszorúzott
koszorú, hímes tojás /
Éva Witz:
Wreath Wreathed.
Painted Easter Egg**
1979–2003 között
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
between 1979–2003
(Museum of Applied
Arts, Budapest)
[6,5x4,5x4,5 cm]

*vallomás*nak nevezett kompozíciók. Harsány alkotásai az élet örömeiről tanúskodnak. A népművészet hatását idézik a matyó vagy éppen az erdélyi motívumok, de előfordul díszítmény a habánok művészetéből is. Witz Éva kedvelte a fehér és kék színvilágot, apró virágocskákkal, amidőn tulajdonképpen az egykori képfestők munkáját folytatta tovább.

„Tojáskáinak” nevet is adott, s az Iparművészeti Múzeumnak adományozott 147 darabról külön feljegyzést készített, amikor 2005. március 7-én átadta őket az intézménynek. Ezekből nemcsak a technikai alaposság, a széles körű művészeti és népművészeti kulturális érdeklődés, hanem mély humánus, játékos, derű is sugárzik – amit egyébként alkotásai közvetítenek. E leírások, a tojások látványához hasonlóan, rendkívül élvezetesek. Az elnevezések kedvesek,

bájosak, hiszen van köztük *Törökös cukorkásdoboznak* hívott, illetve *Angol nénikék teadélutánja* elnevezésű tojás is. Az utóbbit a legapróbb pettyek díszítik, amit valaha a művész pingált. Elnevezései költőiek, fantáziadúsak. Vall arról is, melyik a legkedvesebb tojása: az öt napig festett *Szerelmem*, *Bizánc*, és melyik az, amelyik a legnehezebb munkája volt: a *Koszorúzott koszorú* – egymásba kapcsolódó íveivel.

Noha azt szokták mondani, hasonlít, mint egyik tojás a másikra, Witz Éva tojásai kivételek és kivételek: ezúttal azt mondhatjuk, őnála nincs két egyforma tojás. A Nagytétényi Kastélyban látható, Witz Éva emlékére rendezett kiállítás a festett művészi tojások mellett ízelítőt ad az alkotó jelmezterveiből is.

HORVÁTH HILDA
művészettörténész

(Witz Éva hímes tojásai. Egy jelmeztervező másik élete. Iparművészeti Múzeum – Nagytétényi Kastély, Budapest, 2017. április 8. – május 7.)

Jegyzetek

1. Witz Éva életéről röviden: Felmenői Erdélyből származtak, ahonnan a trianoni döntés után Magyarországra menekültek. Witz Éva a Ranolder Intézetben, majd a Magyar Iparművészeti Főiskola jelmeztervező szakán tanult (1949–1954). Munkája révén több helyütt dolgozott, többek között a Pannónia Filmstúdióban, a József Attila Színházban, a Magyar Televíziónál. Például a *Bors* (1968), a *Pix: kalandjai* (1972) televíziós sorozatok jelmeztervezője volt. Különösen szenvedéllyel tervezett néptáncsoportoknak, ám grafikusként, illusztrátorként is tevékenykedett. Munkáját több ízben díjazták, a hazai kitüntetések (mint a Balázs Béla-díj 1986-ban) mellett több alkalommal részesült nemzetközi elismerésekben (1964-ben: Cannes-i Filmfesztivál Technikai Díja, megosztva; 1965-ben: Dijon, Charles Cross Akadémia fődíja, megosztva; 1976-ban: Toronto, Televíziós Filmek Világfesztiváljának fődíja). Köszönöm Marosi Eszter művészettörténésznek, hogy felhívta figyelmemet Radnai József cikkére (Egy művészasszony élete. *A Mi Múzeumunk*, 2002. május), amely további fontos és érdekes részleteket közöl a művész személyiségéről, munkásságáról és családjáról.
2. 2015 tavaszán az Iparművészeti Múzeum Nagytétényi Kastélyában többek között Sárváry Katalin Munkácsy Mihály-díjas textilművész hímes tojásából rendezett kiállítást Veress Kinga művészettörténész.

Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest